

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№8

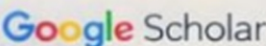
ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar Crossref OpenAIRE CYBERLENIKA

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

8-jild
8-son
Avgust, 2026

August, 2026
Volume 8
Number 8

ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg‘unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Гибатуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбанович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Еркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шамина Шухратовна - д.э.н., (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.наук., (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - к.э.н., доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Эрашьева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н., (DSc), доцент

Бобокулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э., (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джанузакон Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н., (PhD)

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н., (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н., (PhD)

Панджиев Самиджон Аликулич - PhD, доцент

YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYASINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI: NAZARIY YONDASHUVLAR TIPOLOGIYASI VA ULARNING QIYOSIY TAHLILI

Murodillayev Sardorbek Bahodir o'g'li

ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОНЦЕПЦИИ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ: ТИПОЛОГИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ И ИХ СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Муродиллаев Сардорбек Баходир угли

STAGES IN THE FORMATION OF THE GREEN ECONOMY CONCEPT: A TYPOLOGY OF THEORETICAL APPROACHES AND THEIR COMPARATIVE ANALYSIS

Murodillayev Sardorbek Bahodir o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va evolyutsiyasi nazariy hamda institutsional nuqtai nazardan tahlil qilindi. Xalqaro va milliy ilmiy adabiyotlarda mavjud davriylashtirish modellari qiyosiy tahlil qilinib, ularning metodologik cheklovlari aniqlandi. Tadqiqotda qiyosiy tahlil, kontent tahlil, tarixiy-xronologik va tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Natijada yashil iqtisodiyot konsepsiyasi rivojlanishining xalqaro miqyosda tan olingan tarixiy voqealar va rasmiy hujjatlarga asoslangan to'rt bosqichli davriylashtirish modeli ishlab chiqildi. Shuningdek, OECD, UNEP, Jahon banki va akademik adabiyotlarda berilgan ta'riflar umumlashtirilib, ekologiya, iqtisodiyot, ijtimoiy tenglik, innovatsiyalar hamda uzoq muddatli barqarorlikni qamrab oluvchi mualliflik ta'rifi taklif etildi. Tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyot nazariyasini takomillashtirish, mintaqaviy iqtisodiy xavfsizlik bilan bog'liq ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish hamda yashil transformatsiya jarayonlarini baholashning metodologik asoslarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Аннотация. В статье проведен теоретический и институциональный анализ формирования и эволюции концепции «зеленой экономики». Выполнено сравнительное исследование существующих международных и национальных моделей периодизации, выявлены их методологические ограничения. В исследовании использованы методы сравнительного анализа, контент-анализа, историко-хронологического и системного подходов. В результате предложена четырехэтапная модель периодизации развития концепции зеленой экономики, основанная на международно признанных исторических событиях и официальных документах. Кроме того, на основе обобщения подходов OECD, UNEP, Всемирного банка и академической литературы разработано авторское определение зеленой экономики, объединяющее экологические, экономические, социальные, инновационные и долгосрочные аспекты устойчивого развития. Полученные результаты могут быть использованы для дальнейшего совершенствования теории зеленой экономики, разработки методологии оценки региональной экономической безопасности и анализа процессов зеленой трансформации.

Abstract. This study examines the formation and evolution of the green economy concept from theoretical and institutional perspectives. Existing international and national periodization models are critically compared to identify their methodological limitations. The research employs comparative analysis, content analysis, historical-chronological analysis, and a systems approach. Based on these methods, a new four-stage periodization model is proposed, in which each stage is linked to internationally recognized historical events and official policy documents. In addition, the definitions of the green economy developed by the OECD, UNEP, the World Bank, and leading scholars are comparatively analyzed, resulting in an integrated authorial definition that incorporates ecological sustainability, economic efficiency, social equity, innovation, and long-term regional development. The findings contribute to strengthening the theoretical foundations of the green economy and provide a methodological framework for future studies on regional economic security and green transformation, particularly in developing and transition economies.

Kalit soʻzlar: yashil iqtisodiyot, yashil oʻsish, barqaror rivojlanish, davriylashtirish, institutsional yondashuv, mintaqaviy iqtisodiy xavfsizlik, ekologik iqtisodiyot, yashil transformatsiya.

Ключевые слова: зеленая экономика, зеленый рост, устойчивое развитие, периодизация, институциональный подход, региональная экономическая безопасность, экологическая экономика, зеленая трансформация.

Keywords: green economy, green growth, sustainable development, periodization, institutional approach, regional economic security, ecological economics, green transformation.

KIRISH

Dunyo iqtisodiyoti resurs tanqisligi bilan yuzmayuz keldi. Ekologik muammolar ham kun sayin ogʻirlashdi. Shu ikki omil odamlarni yangi yoʻl izlashga majbur qildi. Jarayon 1962 yildan boshlangan. Oʻshandan beri toʻrt bosqichni bosib oʻtdi. Natijada «yashil iqtisodiyot» degan tushuncha paydo boʻldi. Bugun bu tushunchani BMT, Jahon banki, turli ekologik tashkilotlar va deyarli butun dunyo mamlakatlari tan oladi. BMT ning taʼrifiga koʻra bu - odamlar farovonligini oshiradigan, tengsizlikni kamaytiradigan, tabiatga zarar bermaydigan iqtisodiyot [1]. Termin esa ancha oldin, 1989 yilda iqtisodchilar Devid Pirs, Anil Markandiya va Edvard Barbye tomonidan tayyorlangan “Blueprint for a Green Economy” hisobotida atama birinchi marta ilmiy muomalaga kiritilgan [2].

Muammoning dolzarbligi ikki tomondan koʻrinadi. Birinchisi nazariy tomon. Xalqaro adabiyotda tushunchani turlicha guruhlashgan, lekin koʻpchilik faqat mazmun oʻzgarishini kuzatgan, institutsional yondashuv asosida alohida oʻrganilmagan. Death Global Janub davlatlari misolida toʻrtta diskursni ajratgan - yashil qayta tiklanish, yashil oʻsish, yashil transformatsiya va yashil inqilob [3]. Georgeson, Maslin va Poessinouw esa boshqacha yoʻl tutgan, ular OECD, UNEP va Jahon banki boshchiligidagi WAVES loyihasining oʻlchash usullarini solishtirgan [4]. Milliy adabiyotda ham bir model bor. Vaxabov va Xajibakiyev toʻrt bosqichli davriylashtirish taklif qilishgan, mezon sifatida esa voqealar mazmunini olishgan [5]. Bu ishlarning har biri qimmatli. Ammo bittasi ham bosqich chegarasini aniq xalqaro hujjatga bogʻlamagan. Mintaqaviy oʻlchov ham hech qaysi birida yoʻq.

Ikkinchi jihat amaliy tomon. Taʼrif borasida ham kelishuv yoʻq. OECD bu tushunchani boshqacha koʻradi - resurs tejamkorligi va past karbonli uzoq muddatli oʻsish rejasi sifatida [6]. UNEP esa boshqa yoʻldan boradi, uning markazida ijtimoiy tenglik va ekologik xavfni kamaytirish turadi [1]. Jahon banki oʻz hisobotida inklyuziv oʻsish gʻoyasini ilgari suradi, aholining eng zaif qatlamlariga foyda yetishini birinchi oʻringa qoʻyadi. Akademik doiralarda esa vaziyat yanada murakkab. Koʻp tadqiqotchi tushunchani «soyabon konsepsiya» deb ataydi, chunki uning ostida turli yoʻnalish yashirinadi. Baʼzilar «bahsli konsepsiya» ham deyishadi, sababi oddiy - yagona, hammaga birdek tushunarli taʼrif hali yoʻq [7]. Toʻrttala yondashuvni yonma-yon qoʻysak, bitta umumiy jihat koʻrinadi. Ularning barchasi global yoki milliy darajada gapiradi. Mintaqa darajasidagi barqaror rivojlanish esa chetda qolib ketadi.

Bu boʻshliqning amaliy ahamiyati katta, ayniqsa tranzit iqtisodiyoti mamlakatlari uchun. Oʻzbekiston ham chetda qolmadi. 2019 yil 4 oktabrda Prezident PQ-4477 sonli qaror imzoladi. Shu qaror bilan 2019-2030 yillarga

moʻljallangan yashil iqtisodiyotga oʻtish strategiyasi tasdiqlandi [8]. Bugun bu siyosat koʻzga koʻrinadigan natija bermoqda. 2025 yil oxiriga kelib quyosh stansiyalari quvvati 3930 MVtga yetdi. Shamol stansiyalari esa 1652 MVtni tashkil qildi. Yil davomida 3,2 milliard kub metr tabiiy gaz tejaldi [9]. 2026 yilning birinchi yarmida rasm yanada yaxshilandi - quyosh va shamol stansiyalari oʻtgan yilga nisbatan 24,3 foiz koʻproq energiya berdi [10]. Bunday tez oʻzgarishlarni xalqaro nazariyaga toʻgʻri joylashtirish oson emas. Buning uchun aniq davriylashtirish kerak. Mintaqa darajasini hisobga oluvchi taʼrif ham zarur.

Tadqiqotning maqsadi - yashil iqtisodiyot tushunchasiga oid mavjud xalqaro va milliy modellarni tanqidiy koʻzdan oʻtkazish. Shu bilan birga uning institutsional taʼriflarini ham tahlil qilish. Bu tahlil orqali ularning umumiy kamchiligi ochiladi. Kamchilikni bartaraf etish uchun ikkita narsa taklif etiladi. Birinchisi - institutsional yetuklik mezoniga tayangan yangi davriylashtirish modeli. Ikkinchisi - mintaqaviy kontekstga moslashtirilgan, sintezlangan taʼrif.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

birinchidan, mavjud xorijiy va milliy davriylashtirish modellarini qiyosiy tahlil qilish;

ikkinchidan, ularning umumiy metodologik kamchiliklarini aniqlash;

uchinchidan, institutsional yetuklik mezoniga asoslangan, har bir bosqichi tekshiriladigan xalqaro voqeaga bogʻlangan yangi model taklif etish;

toʻrtinchidan, tushunchaning institutsional taʼriflarini (OECD, UNEP, Jahon banki, akademiklar) tahlil qilish;

beshinchidan, mintaqaviy oʻlchovni oʻz ichiga olgan, besh yoʻnalishga asoslangan sintezlangan taʼrifni taklif etish.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda bir nechta usul birga qoʻllaniladi. Asosiysi - qiyosiy tahlil usuli. U orqali xalqaro va milliy davriylashtirish modellari yonma-yon qoʻyiladi, ularning mezonlari solishtiriladi. Tizimli yondashuv ham muhim oʻrin tutadi, chunki yashil iqtisodiyot tushunchasi alohida elementlardan emas, oʻzaro bogʻliq qismlardan iborat, shuning uchun uni bir butun sifatida koʻrish kerak.

Institutsional taʼriflarni tahlil qilishda kontent-tahlil usuli qoʻllaniladi. OECD, UNEP, Jahon banki va akademik manbalardagi matnlar diqqat bilan oʻrganiladi, ulardagi takrorlanuvchi tushunchalar va farqli jihatlar ajratib olinadi. Bundan tashqari tarixiy-xronologik usul ham ishlatiladi, u orqali tushunchaning shakllanish bosqichlari aniq vaqt ketma-ketligida koʻrsatiladi. Sintez va induksiya usullari esa yakuniy bosqichda kerak boʻladi

- turli manbalardan olingan xulosalar birlashtirilib, yangi, umumlashtirilgan ta'rifga aylantiriladi.

Tadqiqot ob'ekti - yashil iqtisodiyot kontsepsiyasi va uning nazariy evolyutsiyasi.

Tadqiqot predmeti - ushbu kontsepsiyaning davriylashtirish mezonlari hamda institutsional ta'riflari o'rtasidagi bog'liqlik.

Ma'lumot manbai sifatida xalqaro ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar, xalqaro tashkilotlarning rasmiy hisobotlari va O'zbekiston Respublikasining me'yoriy-huquqiy hujjatlari ishlatiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Yashil iqtisodiyot mavzusida ilmiy ishlar, tadqiqotlar juda ko'p. Mualliflar tomonidan amalga oshirilgan ushbu tadqiqotlarda yashil iqtisod kontsepsiyasini turli tomondan ochib berishga harakat qilingan. Xalqaro adabiyotda asosiy e'tibor tipologiya va o'lchash usullariga qaratilgan - bu haqida kirish qismida to'xtaldik. Endi esa boshqa qatlamga o'tamiz.

Bibliometrik tahlil qiluvchi tadqiqotlar alohida guruhni tashkil qiladi. 2016-2022 yillar oralig'ida chop etilgan 1022 ta maqolani o'rgangan bir ish shuni ko'rsatdi - mavzuga qiziqish 2016 yildan keyin keskin oshgan, ayniqsa iqlim inqirozi mavzusi bilan bog'liq nashrlar ko'paygan [11].

Yevropa Atrof-muhit Agentligi ham o'zining hisobotida boshqacha yondashuv taklif qiladi. U yerda tushuncha «printsipal to'plami» sifatida ko'riladi - avlodlar orasidagi adolat, ehtiyotkorlik tamoyili, tabiiy kapitalni qadrlash kabi. Bu ta'rif OECD yoki UNEP ta'riflaridan farq qiladi, chunki u aniq ta'rif emas, balki tamoyillar ro'yxati beradi [12].

Milliy adabiyotga o'tsak, manzara boyroq. Axmatov Sh. o'z ishida O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xorij tajribasini alohida o'rgangan, Stern, Jekson va Lovins kabi g'arb iqtisodchilarining g'oyalarini milliy kontekstga moslashtirishga harakat qilgan [13]. Boshqa bir tadqiqotda esa yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni moliyalashtirish nuqtai nazaridan ko'rilgan, u yerda ekologik siyosat va iqtisodiy mexanizmlar orasidagi bog'liqlik alohida ta'kidlangan [14].

Bu adabiyotlarning barchasida bitta umumiy xususiyat bor. Ular davriylashtirish yoki ta'rif masalasini alohida, chuqur tadqiqot predmeti sifatida ko'rmaydi. Ko'pincha bu masala boshqa, kengroq mavzuning (masalan moliyalashtirish yoki xorij tajribasi) bir qismi sifatida qisqa yoritiladi. Aynan shu bo'shliq keyingi bo'limda to'ldiriladi.

Yashil iqtisodiyot va shunga yondosh mavzularda O'zbekistonda ham ko'plab tadqiqotlar olib borilgan va ilmiy ishlar qilingan. Har bir muallif o'z sohasi doirasida yondashgan. Vaxabov va Xajibakiyev to'rt bosqichli davriylashtirishga asos solishdi, ularning modeli hozirgacha darslik darajasida qo'llaniladi [5]. Axmatov esa boshqa yo'ldan borib, Stern, Jekson va Lovins kabi g'arb iqtisodchilarining g'oyalarini o'rganib, ularni milliy kontekstga qanday moslashtirish mumkinligini tahlil qildi [13]. Saloxov S.S maqolada asosan bank kreditlari orqali quyosh panellari sotib olishni moliyalashtirishni va Klark-Fisher modelini tahlil qilingan, davlat

mablag'larining ijobiy indikatorlarini ko'rsatishga harakat qildilar [15].

Milliy tadqiqotlardan birida yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari alohida ko'rsatilgan. Ular energiya samaradorligi, qayta tiklanuvchi manbalar, iqlim o'zgarishiga moslashish va suvdan foydalanish samaradorligi asosiy o'rinni egallaydi [16]. Bu yerda ham 2030 yilgacha bo'lgan maqsadli ko'rsatkichlar keltirilgan, lekin davriylashtirish masalasi alohida ko'tarilmagan.

Xitoyda tushuncha o'ziga xos yo'l bosib o'tgan. Bir tadqiqotga ko'ra, «yashil iqtisodiyot» atamasini mamlakat ichida birinchi bo'lib Liu taklif qilgan, uning markazida ekologik iqtisodiyotning muvofiqlashtirilgan rivojlanishi turadi [17]. Bu - G'arb ta'riflaridan farq qiladigan nuqta, chunki xitoylik olimlar ko'proq «yashil tog'lar - oltin tog'lar» degan milliy falsafiy tamoyilga tayanishadi, sof iqtisodiy hisob-kitobga emas.

Janubiy Koreyada esa boshqacha yo'l tanlangan - u yerda nazariyadan ko'ra qonunchilik oldinga chiqqan. Metyus buni alohida tahlil qildi. Uning yozishicha, Koreya dunyoda birinchi bo'lib «Yashil o'sish asosiy qonuni»ni qabul qilgan davlat, bu esa strategiyani shunchaki tavsiya emas, majburiy milliy ustuvorlikka aylantirgan [18]. J.Mathews shuningdek Koreya strategiyasini Xitoyning O'n ikkinchi besh yillik rejasiga bilan solishtiradi, ikkalasi ham sanoatni qayta qurish va yangi o'sish drayverlarini yaratishga qaratilgan.

Yaponiya tajribasi biroz kechroq, lekin keng qamrovli. 2020 yil dekabrda mamlakat «Yashil o'sish strategiyasi»ni qabul qildi, unda 14 ta ustuvor tarmoq belgilandi - dengiz shamol energetikasi, vodorod, yadro energetikasi, elektromobillar shular jumlasidan [19]. Bu strategiyaning o'ziga xosligi shunda - u nafaqat 2050 yilgacha uglerod neytralligini, balki har bir tarmoq uchun aniq o'sish bosqichlarini ham belgilaydi.

Shu o'rinda bitta narsani ochiq aytish kerak. Sanab o'tilgan ishlarning hech biri davriylashtirishni yoki ta'rifni asosiy, mustaqil tadqiqot predmeti sifatida ko'rmaydi. Har birida bu masala boshqa, kengroq mavzuning yon qismi sifatida qisqa yoritiladi. Aynan shu bo'shliq - institutsional yetuklik mezoniga asoslangan, xalqaro voqealarga izchil bog'langan davriylashtirish yo'q ekanligi - keyingi bo'limda to'ldiriladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyot kontsepsiyasining evolyutsiyasi mavjud ilmiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinishini yana bir bor tasdiqlaydi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ko'pchilik tadqiqotlarda yashil iqtisodiyotning rivojlanish bosqichlari konseptual, siyosiy yoki institutsional nuqtai nazardan yoritilgan bo'lsa-da, ularning davriy chegaralari aniq xalqaro hujjatlar va tarixiy voqealar bilan tizimli bog'lanmagan. Shu sababli turli mualliflarda bir xil davrlar turlicha boshlanish sanalari bilan uchraydi, bu esa kontsepsiyaning evolyutsiyasini yagona metodologiya asosida tahlil qilishni qiyinlashtiradi.

Death 2014-yilda yashil iqtisodiyot rivojlanishini asosan siyosiy diskurslarning almashinuvi orqali izohlaydi. Uning yondashuvi kontsepsiyaning mafkuraviy transformatsiyasini ochib berishda muhim ahamiyatga

ega bo'lsa-da, tarixiy bosqichlarning boshlanish mezonlarini aniqlash imkonini bermaydi [3].

Georgeson, Maslin va Poessinouw hammuallifligida 2017-yilda yashil iqtisodiyotni baholashda OECD, UNEP va Jahon banki yondashuvlarini qiyosiy tahlil qilgan. Ularning tadqiqoti indikatorlar va baholash usullarining farqlarini ko'rsatadi, biroq konsepsiyaning tarixiy rivojlanish bosqichlarini izohlashni maqsad qilmagan [4]

O'zbekiston olimlari Vaxabov va Xajibakiyev tomonidan taklif etilgan davriylashtirish modeli milliy ilmiy adabiyotlarda muhim qadam hisoblanadi. Biroq unda bosqichlar asosan vaqt oralig'i yoki tarixiy voqealar ketma-ketligi asosida guruhlangan bo'lib, har bir davrning boshlanishi xalqaro miqyosda tan olingan normativ hujjatlar bilan izchil [5].

Mazkur tadqiqotda taklif etilgan davriylashtirish modeli yuqoridagi yondashuvlardan bir necha jihati bilan farq qiladi. Birinchidan, har bir bosqich chegarasi aniq tarixiy voqea yoki xalqaro hujjat bilan asoslandi. Jumladan, birinchi bosqich Rachel Carsonning Silent Spring asari, ikkinchi bosqich Brundtland komissiyasining Our Common Future hisoboti, uchinchi bosqich UNEP Green Economy Initiative va to'rtinchi bosqich BMTning 2030-yil Barqaror rivojlanish kun tartibi hamda Parij bitimi bilan bog'landi. Bu esa davriylashtirishning subyektivligini kamaytiradi va uning ilmiy takrorlanish imkoniyatini oshiradi.

Ikkinchidan, tadqiqotda yashil iqtisodiyotning evolyutsiyasi faqat ekologik yoki iqtisodiy nuqtai nazardan emas, balki institutsional yetuklik darajasi bo'yicha baholandi. Natijada konsepsiyaning oddiy ekologik tashabbusdan xalqaro iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishiga aylanish jarayoni izchil yoritildi.

Uchinchidan, mavjud adabiyotlarda yashil iqtisodiyot ko'pincha ekologik barqarorlik yoki iqtisodiy o'sish bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Mazkur tadqiqot esa yashil iqtisodiyotni mintaqaviy iqtisodiy xavfsizlik bilan bog'lashga urinadi. Muallif tomonidan taklif etilgan besh komponentli yondashuv (ekologiya, iqtisodiyot, ijtimoiy tenglik, innovatsiyalar va uzoq muddatli barqarorlik) yashil iqtisodiyotning faqat ekologik emas, balki iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlovchi tizimli omil

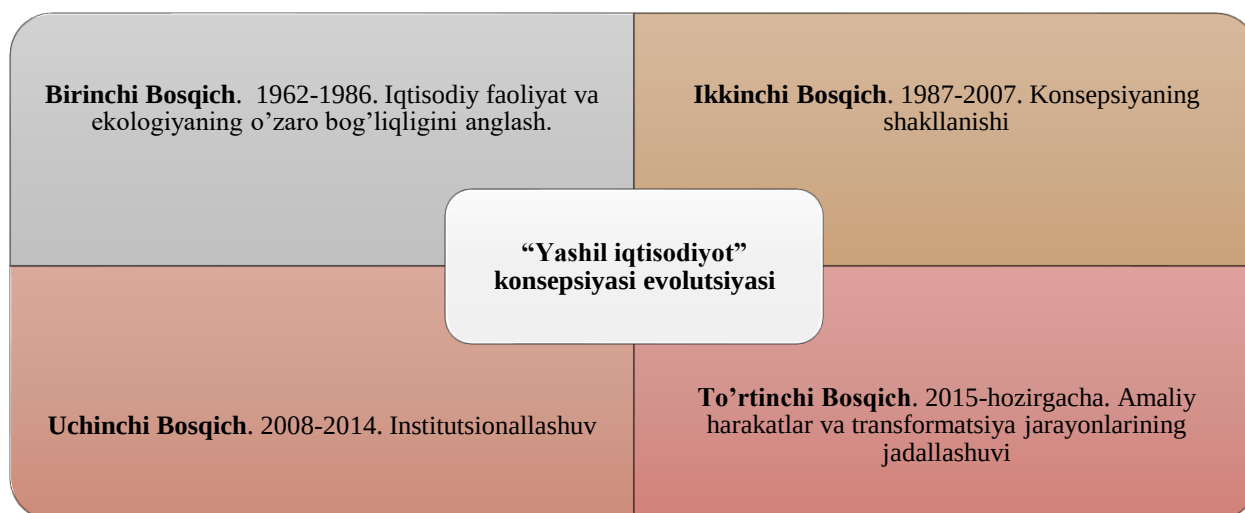
ekanligini ko'rsatadi. Bu yondashuv, ayniqsa, resurslarga boy va iqtisodiy tuzilmasi transformatsiya bosqichida bo'lgan mintaqalar uchun dolzarb hisoblanadi.

Shu bilan birga, tadqiqotning ayrim cheklovlari ham mavjud. Taklif etilgan davriylashtirish modeli konseptual xarakterga ega bo'lib, uning amaliy qo'llanilishi kelgusida alohida empirik tadqiqotlar orqali sinovdan o'tkazilishi zarur. Bundan tashqari, muallif ta'rifining universalligini turli mamlakatlar va mintaqalar misolida tekshirish keyingi ilmiy izlanishlarning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi mumkin.

Yashil iqtisodiyot bugun siyosat olamida ko'p gapiriladigan mavzu. Lekin uning ildizi uzoqqa boradi. Termin birinchi marta 1989 yilda paydo bo'ldi. Uni Devid Pirs, Anil Markandiya va Edvard Barbye taklif qilishdi. Ular «Blueprint for a Green Economy» nomli hisobot yozishdi [2]. O'shanda tushuncha hali to'liq shakllanmagan edi. Keyingi yillarda vaziyat o'zgardi. 2011 yilga kelib BMT Atrof-muhit dasturi o'z ta'rifini berdi. Ularning fikricha bu - odamlar farovonligini oshiradigan, ijtimoiy tenglikni mustahkamlaydigan, tabiatga kam zarar keltiradigan iqtisodiyot [1]. Shu ta'rif hozir eng ko'p qo'llaniladigan variant hisoblanadi.

Tushunchaning tarixini o'rganish oson emas, chunki u bir yo'nalishda emas, turli tomonlardan rivojlangan. Ba'zi tadqiqotchilar buni davrlarga bo'lib o'rganishga harakat qilishgan. Death o'z ishida to'rtta diskursni ajratdi - yashil qayta tiklanish, yashil o'sish, yashil transformatsiya va yashil inqilob. U buni Global Janub davlatlari misolida ko'rsatdi [3]. Georgeson, Maslin va Poessinouw esa boshqacha yo'l tanladi. Ular institutsiyalar - OECD, UNEP, Jahon banki - o'lchash usullarini solishtirdi [4]. Milliy adabiyotda ham bir model mavjud. Vaxabov va Xajibakiyev to'rt bosqichli davriylashtirish taklif qilishdi. Lekin ularning mezon sifatida voqealarning mazmuni emas shunchaki yillar kesimida guruhlarga ajratishgan xolos [5].

Bu uch model qimmatli, shubhasiz. Lekin ularda umumiy bir kamchilik bor. Hech biri bosqich chegarasini aniq xalqaro hujjatga bog'lamaydi. Sana tanlash ko'pincha erkin, asoslanmagan qoladi. Bundan tashqari mintaqa darajasi butunlay chetda qoladi - barcha model global yoki eng yaxshi holatda milliy miqyosda gapiradi.

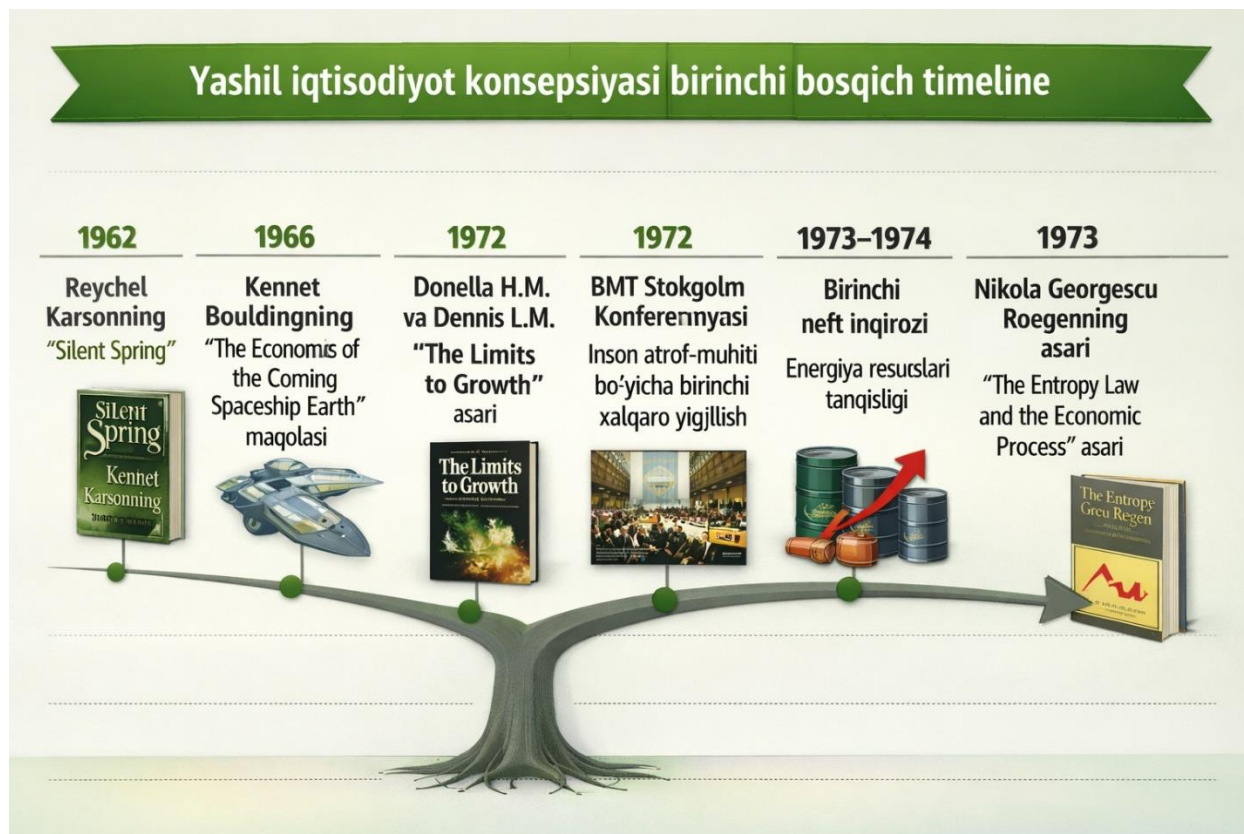
1.1-rasm. “Yashil iqtisodiyot” ning rivojlanish bosqichlari

Yuqorida ko'rilgan modellarning bo'shlig'ini to'ldirish uchun 1.1-rasmda ko'rsatilgandek "Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasining evolutsiyasi to'rt bosqichli yangi model taklif etiladi. Har bir bosqich chegarasi tasodifiy tanlanmagan. Ularning barchasi tekshiriladigan va muhim xalqaro voqealarga bog'langan.

Birinci bosqich - ong uyg'onishi (1962-1986). Bu davrda hali yagona nazariya yo'q edi. Odamlar faqat

muammoni his qila boshlashdi. Sanoat rivojlanishi bilan tabiat o'rtasidagi ziddiyat kundalik hayotda ko'zga tashlana boshladi. 1962-1986- yillar davomida insonlarning iqtisodiy faoliyatini ekologiya bilan bog'liqligini, inson tabiatdan ayro emasligini anglab yetish davri bo'lgan.

1.2-rasm. Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasi rivojlanishining birinchi - Iqtisodiy faoliyat va ekologiyaning o'zaro bog'liqligini anglash bosqichi yillar kesimida

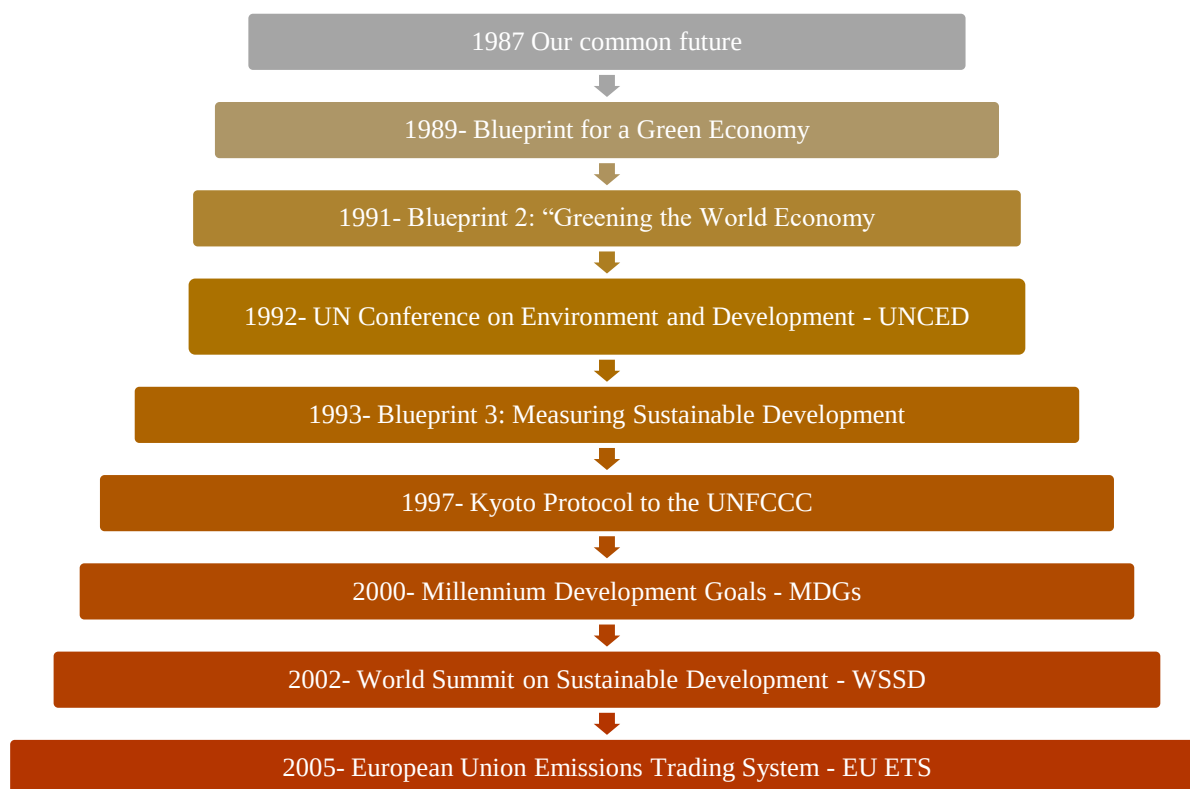
Ba'zi adabiyotlar olimlar yashil iqtisodiyot konsepsiyasini rivojlanishining ilk bosqichlarini 1950-yillardan boshlanishi haqida yozishgan. Ammo tadqiqotlarimiz natijasi shuni ko'rsatdiki, bu davrda ekologiya yoki yashil iqtisodiyot sohasida alohida etiborga molik ishlar bo'lmaganligi va shunchaki rasmiy sana sifatida qabul qilingan. Atrof-muhitni anglab yetish, tabiatni asrash, ekologiyaga salbiy ta'sir qiluvchi omillarni cheklashga oid tashabbuslar va tadqiqotlar o'tgan asrning ikkinchi choragidan boshlab o'z cho'qqisiga chiqa boshlagan.

Biz 1962-yilni rasmiy birinchi bosqichning boshlanishi sifatida tanlashimizning asosiy sababi esa Rachel Carsonning "Silent Spring" asarini nashr qilishi, iqtisodiyot va tabiat o'rtasidagi bog'liqlikni ilmiy dalillar bilan isbotlab berishi aynan shu sohadagi burilish nuqtasi bo'lgan.

Ikkinchi bosqich - nazariy shakllanish (1987-2007). Nega ikkinchi bosqich 1987-yildan boshlanadi? Chunki aynan shu vaqtgacha olimlar o'z tadqiqotlarida, hisobotlarida va asarlarida "tabiatni himoya qilishimiz kerak, resurslar tugab ketyapti, iqtisodiy faoliyatni

cheklashimiz kerak" degan fikrlarni ilgari surishardi. Aynan shu davrdan boshlab esa "Qanday qilib tabiatga zarar yetkazmagan holda iqtisodiy rivojlanishga erisha olamiz?" degan savolga javob izlaydigan tadqiqotlar amalga oshirildi hamda barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyot g'oyaviy jihatdan shakllana boshladi.

Aynan 1987-yilda BMTning Atrof-muhit va Taraqqiyot bo'yicha Jahon Komissiyasi raisi Gro Harlem Brundtland tomonidan elon qilgan "Bizning umumiy kelajagimiz" (Ing. Our common future) hisobotida birinchi marta iqtisodiy rivojlanish va ekologiyani himoya qilish bir biriga qarama-qarshi emasligi e'tirof etildi. Undagi "barqaror rivojlanish – bu kelajak avlod ehtiyojlarini qondirish qobiliyatiga putur yetkazmagan holda bugungi avlod ehtiyojlarini ta'minlash" degan jumla yuqoridagi fikrga isbot bo'la oladi. Bu davr yigirma yilga cho'zildi. Oraliqda 1992 yilgi Rio sammiti, 1997 yilgi Kioto protokoli kabi muhim voqealar bo'lib o'tdi. Tushuncha shu davrda ilmiy va siyosiy nutqning doimiy qismiga aylandi, lekin hali institutsional shaklga kirmagan edi.

1.3-rasm. Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasi rivojlanishining ikkinchi bosqichi yillar kesimida

Uchinchi bosqich - institutsionallashtirish (2008-2014). Bu davrda yashil iqtisodiyot haqidagi ilmiy kontsepsiya va nazariyalar shakllanib bo'ldi va xalqaro tashkilotlar siyosati, davlat dasturlari, rivojlanish strategiyalari ishlab chiqila boshlandi. Bunga asosiy turtki bergan omil 2008-yildagi jahon iqtisodiy inqirozi edi. Shu davrdan boshlab davlatlar va xalqaro tashkilotlar barqaror rivojlanish kontsepsiyasiga shunchaki g'oya emas, balki davlatni iqtisodiy rivojlanishi uchun yangi iqtisodiy tizim bo'lishi mumkinligini tushunishdi.

2008-yil jahon iqtisodiy inqirozdan keyin BMT ning atrof muhit bo'yicha dasturi – UNEP (Ing. United national environmental program) tomonidan “Yashil iqtisodiyot tashabbusi” (Green Economy Initiative - GEI) [23] dasturni yo'lga qo'ydi. Ushbu loyiha taklifi Buyuk

Briyaniyaning London shahrida taqdim etilgan bo'lib, u Germaniya, Norvegiya va Yevropa komissiyasi tomonidan moliyalashtiriladi. Ushbu loyiha doirasidagi tadqiqotlarda ekotizimning yomonlashishi, ozon qatlamining yemirilishi, biologik xilma-xillikning yo'qolishi, atrof muhitning ifloslanishi kabi muammolarning iqtisodiy oqibatlari va qashshoqlikning ortishiga olib kelishini yoritishgan. Bu loyihaning asosiy maqsadi jahon iqtisodiy inqirozidan keyin iqtisodiy tiklanishni, rivojlanishni ta'minlaydigan, yangi ish o'rinlarini yaratadigan hamda ekologik zararlarni kamaytirishga qaratilgan rivojlanish strategiyasi – yashil iqtisodiyotni ilgari surgan. Aynan shu voqealar sababli yashil iqtisodiyot o'zing yangi rivojlanish bosqichiga chiqdi.

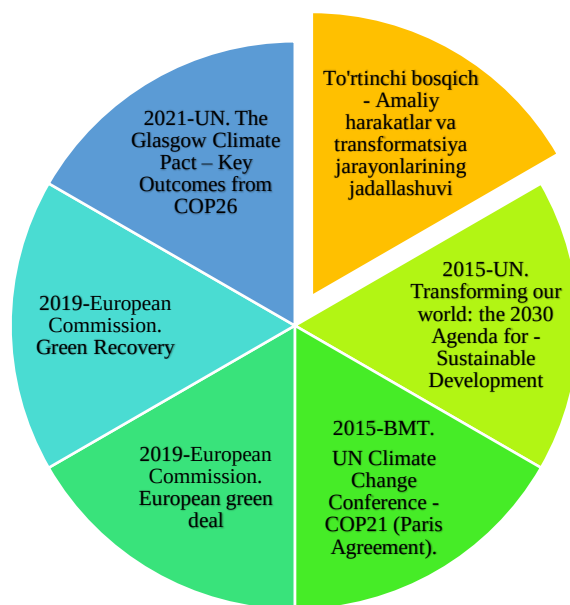
1.4-rasm. Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasi rivojlanishining uchinchi bosqichi yillar kesimida

To'rtinchi bosqich - amaliy transformatsiya (2015-hozirgacha). Ushbu bosqichda davlatlar tomonidan yashil iqtisodiyot konsepsiyalari va institutsionallashtirish natijalari amaliyotga tatbiq etila boshladi. Bu bosqichda davlatlar va tashkilotlar past uglerodli ishlab chiqarishni, ekologik zararlarni real harakatlar orqali kamaytirishni va yashil ishlab chiqarishni amaliyotga qo'llay boshlashdi. Bu amaliy natijalarning boshlang'ich nuqtasi sifatida 2015-yilda BMT tomonidan "Dunyomizni o'zgartirish: 2030-yil Barqaror rivojlanish kun tartibi" (Ing. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development) nomli yana bir muhim hujjat ommaga taqdim etiladi [24]. Bu hujjatning asosiy qismi "Barqaror rivojlanish maqsadlari" bo'lib unda 2030-

yilgacha qashshoqlikni kamaytirish, inklyuziv iqtisodiy rivojlanish va tabiatni muhofaza qilish niyatida 17 ta global maqsad va 169 ta vazifalar qabul qilinadi.

2015-yilda Fransiyada BMT Iqlim o'zgarishi bo'yicha Asosiy Konvensiyasi (Ing. UNFCCC) doirasida 196 davlat ishtirokida global iqlim isishini 1.5-2°C darajadan yuqori o'sishini cheklash majburiyatini yuklaydigan "Parij iqlim bitimi" qabul qilindi [25]. Bu hujjat global ravishda dunyodagi ushbu bitimga a'zo davlatlarga yashil energiya va past karbonli iqtisodiyotga o'tishni siyosiy majburiyat qilib qo'ydi. Bu bosqichda yashil iqtisodiyot ilmiy nazariyadan siyosiy amaliy harakatga aylanib boshladi.

1.5-rasm. Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasi rivojlanishining to'rtinchi bosqichi yillar kesimida

Turli davrlarda BMT ning bosh kotiblari, AQSH Prezidentlari va xalqaro tashkilotlar tomonidan yashil iqtisodiyotga har-xil rakurslarda turlicha ta'riflar berilgan. Ular yashil iqtisodiyotga asosan, ekologiyani asragan holda barqaror rivojlanish yoki inkulziv iqtisodiy o'sish yo'li sifatida qarashgan. Har bir tashkilot o'z konteksiga mos ta'rif berganligi sababli yashil iqtisodiyot terminiga universal ta'rif shakllanmagan, ijtimoiy o'lchovlar va amaliy mexanizmlar yetarli emasligi uchun ta'riflar g'oya darajasida qolgan. Qolaversa yashil iqtisodiyot turli adabiyotlarda turlicha talqin qilingani sababli u aynan siyosiy, ekologik yoki iqtisodiy terminligiga aniqlik kiritish qiyin va bahsli konsepsiya sifatida qoraladi. Ko'plab manbalarda yashil iqtisodiyotning ta'rifini o'rganish jarayonida ularni turli guruhga ajratish orqali umumiy va farqli jihatlarini tahlil qilishga harakat qilamiz. Bizning nuqtayi nazarimizda, hozirgacha yashil iqtisodiyot atamasini izohlash uchun berilgan ta'riflarda to'rtta yondashuv mavjud, xususan:

1. OECD. "Yashil o'sish" ni resurslardan tejamkor foydalangan holda past karbonli uzoq muddatli iqtisodiy o'sish jejasi sifatida ko'radi.

2. UNEP. Yashil iqtisodiyotni ijtimoiy tenglik va farovonlikni oshiruvchi hamda ekologik xavflarni kamaytiruvchi iqtisodiyot sifatida ko'radi.

3. World Bank. Inkulziv yashil o'sishni iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlikni uygunlashtirilgan yo'li sifatida ko'radi.

4. Akademiklar. Georgeson, Loiseau, Merino-Saum va boshqalar yashil iqtisodiyotni "Soyabon konsepsiyasi" (yashil iqtisodiyot - bu katta soyabon, uning ostida turli yo'nalishlar bor. Masalan: ekologik iqtisodiyot, bioiqtisodiyot, sanoat ekologiyasi, aylanish iqtisodiyoti - barchasi yashil iqtisodiyot soyaboni ostida jamlanadi.) va "bahsli konsepsiya" (Bu atama yashil iqtisodiyotning aniq va yakdil ta'rif yo'qligini bildiradi. Turli tashkilotlar va olimlar uni turlicha talqin qilishadi: kimdir uni "ekologik xavflarni kamaytiruvchi iqtisodiyot" desa, boshqalar "yangi o'sish modeli" yoki "siyosiy shior" sifatida ko'radi.) sifatida baholashadi.

1. Biz esa o'rganishlarimiz natijasida, yashil iqtisodiyot asosan quyidagi: Ekologiya: Toza energiyadan foydalanish va resurslardan tejamkor foydalanish orqali ekologik xavflarni kamaytirish.

2. Iqtisodiyot: Importga qaramlikni kamaytirish, energiya mustaqilligini ta'minlash va yashil energiyaga sarmoya kiritish orqali samaradorlikni oshirish.

3. Ijtimoiy tenglik: Har bir mamlakat yashil energiyadan foydalana olishi sababli resurslarning notekis taqsimlanganligi tufayli yuzaga kelgan nomutanosiblikni salbiy oqibatlarini yashil energiya orqali kamaytirib, adolatni ta'minlash.

4. Innovatsiya: Yashil texnologiyalarni joriy etish, yangi imkoniyatlar yaratish va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish.

5. Uzoq muddatli barqarorlik: Ekologik xavflarni kamaytirish va kelajak avlodlar uchun

resurslarni saqlash hamda uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish.

kabi besh yo'nalishni qamrab oladi degan xulosaga keldik. Bizning fikrimizcha shu besh yo'nalish asosida yashil iqtisodiyot - bu resurslardan samarali foydalanib, past karbonli rivojlanishni ta'minlaydigan, barchaga toza energiya manbalari orqali energiyadan foydalanish imkonini beruvchi, ijtimoiy adolatni mustahkamlovchi va iqtisodiy mexanizmlar yordamida ekologik xavflarni kamaytirib, uzoq muddatli mintaqaviy barqaror rivojlanishning muhim omilidir.

1.1-jadval

Yashil iqtisodiyot atamasini aniqlashga yondashuvlar

Yil / Manba	Muallif / Tashkilot	Ta'rif / Fikr
1989	London Environmental Economics Centre (Pearce, Markandya, Barbier) – Blueprint for a Green Economy	“Yashil iqtisodiyot – ekologik zararlarni iqtisodiy hisoblash va hukumat siyosatiga integratsiya qilish orqali barqaror rivojlanishga erishish.”
2008	UNEP – Green Economy Initiative (GEI)	“Yashil iqtisodiyot – inson farovonligini oshirish, ijtimoiy tenglikni ta'minlash bilan birga ekologik xavf va resurs tanqisligini kamaytiruvchi tizim.”
2011	UNEP – Green Economy Report	“Yashil iqtisodiyot – ekologik xavflar va resurs yetishmovchiligini kamaytirish orqali inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni yaxshilashga olib keladigan iqtisodiyot.”
2011	OECD – Towards Green Growth	“Yashil o'sish – iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish bilan birga, tabiiy resurslar va ekotizim xizmatlarini saqlash va barqaror foydalanishni ta'minlashdir. Investitsiya va innovatsiyalarni tezlashtiradi.”
2012	World Bank – Inclusive Green Growth Report	“Yashil iqtisodiyot – farovonlik va ijtimoiy tenglikni oshiruvchi, ekologik xavflarni kamaytiruvchi iqtisodiyot.”
2015	BMT – Agenda for Sustainable Development (SDGs)	Yashil iqtisodiyot global maqsad sifatida mustahkamlandi, 17 ta SDG bilan uyg'unlashtirildi.
2017	Georgeson, Maslin, Poessinou – The Global Green Economy (Geography and Environment)	“Yashil iqtisodiyot – ekologiyaga kam ta'sir qiladigan, ijtimoiy inkluziv jamiyat qurishni maqsad qilgan siyosiy-ilmiiy qolib yoki amaliy harakatlar jamlanmasi.”
2016–2020	Loiseau va Merino-Saum (Journal of Cleaner Production)	Yashil iqtisodiyot “umbrella concept” (soyabon konsepsiya) va “contested concept” (bahsli konsepsiya) sifatida baholangan.
2020	Vaxabov A.V., Xajibakiyev Sh.X va boshqa olimlar	yashil iqtisodiyot - barqaror rivojlanish o'rnini bosa olmaydi va barqaror rivojlanishga xizmat qiluvchi muhim me'zon hisoblanadi.
2024	Shoxistaxon Axunova va Gulbaxor Sultonova	yashil iqtisodiyotga o'tishning muhim vazifalari hamda uning samaradorligini oshirishga, dekarbonizatsiyaga erishishga va tabiiy resurslardan yanada oqilona foydalanish
2024	Egamberdiyev Humoyun	Yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadi – iqtisodiy o'sishni saqlab qolgan holda tabiiy resurslardan samarali foydalanish va atrof-muhitga zarar yetkazmaslikdir
2025	Tirkashev.F.M. va Nazarova.M.Sh	Yashil iqtisodiyot – bu atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtirish, tabiiy resurslardan oqilona va tejankor foydalanish, karbon chiqindilarini kamaytirish, qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish hamda fuqarolarning ekologik madaniyatini oshirishga qaratilgan iqtisodiy yondashuvdir.
2026	Muallif ta'rif	Yashil iqtisodiyot - bu resurslardan samarali foydalanib, past karbonli rivojlanishni ta'minlaydigan, barchaga toza energiya manbalari orqali energiyadan foydalanish imkonini beruvchi, ijtimoiy adolatni mustahkamlovchi va iqtisodiy mexanizmlar yordamida ekologik xavflarni kamaytirib, uzoq muddatli mintaqaviy barqaror rivojlanishning muhim omili.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijasida yashil iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanish evolyutsiyasi ilmiy hamda institutsional jihatdan tizimli tahlil qilindi. Mavjud ilmiy yondashuvlar o'rganilishi shuni ko'rsatdiki, konsepsiyaning rivojlanish bosqichlarini yoritishga qaratilgan tadqiqotlar mavjud bo'lsa-da, ularning aksariyatida davrlar chegaralari aniq xalqaro hujjatlar yoki tarixiy voqealar bilan asoslanmagan. Shu bilan birga, mavjud davriylashtirishlarda yashil iqtisodiyotning mintaqaviy rivojlanish va iqtisodiy xavfsizlik bilan o'zaro bog'liqligi yetarli darajada ochib berilmagan.

Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish maqsadida tadqiqotda yashil iqtisodiyot konsepsiyasi evolyutsiyasining to'rt bosqichli davriylashtirish modeli taklif qilindi. Modelning o'ziga xos jihati shundaki, har bir bosqich xalqaro miqyosda tan olingan tarixiy voqea yoki rasmiy hujjat asosida belgilandi. Xususan, birinchi bosqich ekologik ongning shakllanishi, ikkinchi bosqich barqaror rivojlanish nazariyasining shakllanishi, uchinchi bosqich yashil iqtisodiyotning xalqaro institutlar siyosatiga integratsiyalashuvi, to'rtinchi bosqich esa uning amaliy transformatsiya bosqichi sifatida asoslandi. Mazkur yondashuv yashil iqtisodiyot evolyutsiyasini izchil va ilmiy asoslangan tarzda tavsiflash imkonini beradi.

Shuningdek, yashil iqtisodiyotga berilgan ilmiy ta'riflar qiyosiy tahlil qilinib, ularni ekologik, iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional yondashuvlar nuqtai nazaridan umumlashtirish asosida muallifning konseptual ta'rifi ishlab chiqildi. Taklif etilgan ta'rif yashil iqtisodiyotni resurslardan samarali foydalanish, past karbonli rivojlanish, ijtimoiy adolat, innovatsiyalar va uzoq muddatli mintaqaviy barqaror rivojlanishni o'zaro bog'lovchi yaxlit iqtisodiy tizim sifatida talqin qiladi.

Tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyotning nazariy asoslarini takomillashtirishga xizmat qiladi hamda uning evolyutsiyasini tizimli baholash uchun metodologik asos yaratadi. Taklif etilgan davriylashtirish modeli va muallif ta'rifi keyingi tadqiqotlarda mintaqaviy iqtisodiy xavfsizlikni baholash metodikasini ishlab chiqish, shuningdek, O'zbekiston hududlarida yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonlarini ilmiy asosda tahlil qilishda foydalanilishi mumkin.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi.

1. Yashil iqtisodiyot konsepsiyasining rivojlanish bosqichlarini o'rganishda davriylashtirish mezonini sifatida faqat vaqt oralig'i yoki tarixiy voqealardan emas, balki xalqaro miqyosda tan olingan rasmiy hujjatlar va institutsional o'zgarishlardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu konsepsiya evolyutsiyasini ilmiy jihatdan asosli va takror tekshirish mumkin bo'lgan model asosida baholash imkonini beradi.

2. O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari va ilmiy tadqiqot institutlarida yashil iqtisodiyot bo'yicha olib boriladigan ilmiy izlanishlarda ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy yondashuvlarni integratsiyalashgan holda tahlil qilish, shuningdek, konsepsiyani mintaqaviy iqtisodiy

xavfsizlik bilan bog'liq holda o'rganish maqsadga muvofiq.

3. Davlatning yashil iqtisodiyotga oid strategik hujjatlar va hududiy rivojlanish dasturlarini ishlab chiqishda ushbu tadqiqotda taklif etilgan to'rt bosqichli davriylashtirish modelidan konseptual asos sifatida foydalanish tavsiya etiladi. Bu siyosiy qarorlarning xalqaro rivojlanish tendensiyalari bilan uyg'unligini ta'minlashga xizmat qiladi.

4. Yashil iqtisodiyotning mazmunini baholashda faqat ekologik ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolmasdan, resurslardan foydalanish samaradorligi, energiya xavfsizligi, ijtimoiy tenglik, innovatsion rivojlanish va uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni qamrab oluvchi kompleks yondashuvni qo'llash maqsadga muvofiq.

5. Kelgusidagi tadqiqotlarda ushbu maqolada ishlab chiqilgan konseptual yondashuv asosida mintaqaviy yashil iqtisodiyot va iqtisodiy xavfsizlikni kompleks baholovchi indikatorlar tizimi hamda integral indeksni ishlab chiqish tavsiya etiladi. Bunday metodika hududlarning yashil transformatsiya darajasini o'zaro taqqoslash va rivojlanish ustuvor yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- [1] United Nations Environment Programme. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication [Elektron resurs]. – Nairobi: UNEP, 2011. – 631 p. <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/32245>
- [2] Pearce D., Markandya A., Barbier E. Blueprint for a Green Economy [Elektron resurs]. – London: Earthscan, 1989. – 192 p. https://archive.org/details/isbn_1853830666
- [3] Death C. Four discourses of the green economy in the global South // Third World Quarterly. – 2015. – Vol. 36, No. 12. – P. 2207-2224. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01436597.2015.1068110>
- [4] Georgeson L., Maslin M., Poessinouw M. The global green economy: a review of concepts, definitions, measurement methodologies and their interactions // Geo: Geography and Environment. – 2017. – Vol. 4, No. 1. <https://rgs-ibg.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/geo2.36>
- [5] Vaxabov A.V., Xajibakiyev Sh.X. va boshqalar. Yashil iqtisodiyot: darslik. – Toshkent: Universitet, 2020. – 262 b..
- [6] OECD. Towards Green Growth. – Paris: OECD Publishing, 2011. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2011/05/towards-green-growth_g1g1342a/9789264111318-en.pdf
- [7] Loiseau E., Saikku L., Antikainen R. va boshqalar. Unpacking the Green Economy concept: A quantitative analysis of 140 definitions // Journal of Cleaner Production. – 2019. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959652619332093>
- [8] 'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi "2019-2030 yillar davrida

O'zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4477-sonli Qarori. <https://lex.uz/docs/-4539502>

[9] O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi ma'lumotlari // Gazeta.uz. – 2026-yil, 5-yanvar. <https://www.gazeta.uz/oz/2026/01/05/energy/>

[10] O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi ma'lumotlari // Gazeta.uz. – 2026-yil, 3-iyul. <https://www.gazeta.uz/oz/2026/07/03/green-energy/>.

[11] Green economy studies amongst the global climate change challenge between 2016 and 2022: a bibliometric review // *Frontiers in Ecology and Evolution*. – 2023. <https://www.frontiersin.org/journals/ecology-and-evolution/articles/10.3389/fevo.2023.1168437/full>.

[12] European Environment Agency. Green economy // *Europe's environment — the fourth assessment*.

<https://www.eea.europa.eu/publications/europes-environment-aoa/chapter3.xhtml>

Muallif(lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

Murodillayev Sardorbek Bahodir o'g'li
Alexander Dubcek University of Trenčín tadqiqotchisi va
Qarshi davlat texnika universiteti mustaqil izlanuvchisi /
Муродиллаев Сардорбек Баходир угли —
исследователь Университета Александра Дубчека в
Тренчине и независимый соискатель Каршинского
государственного технического университета /
Murodillaev Sardorbek— Researcher at Alexander
Dubček University of Trenčín and Independent
Researcher at Karshi State Technical University.

E-mail: sardorbek99m@gmail.com

INNOVATION
IQTISODIYOT
ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz